

Es waren schöne glänzende Zeiten, wo Europa ein christliches Land war, wo *Eine* Christenheit diesen menschlich gestalteten Weltteil bewohnte; *Ein* großes gemeinschaftliches Interesse verband die entlegensten Provinzen dieses weiten geistlichen Reichs. — Ohne große weltliche Besitztümer lenkte und vereinigte *Ein* Oberhaupt, die großen politischen Kräfte. — Eine zahlreiche Zunft zu der jedermann den Zutritt hatte, stand unmittelbar unter demselben und vollführte seine Winke und strebte mit Eifer seine wohlthätige Macht zu befestigen. Jedes Glied dieser Gesellschaft wurde allenthalben geehrt, und wenn die gemeinen Leute Trost oder Hilfe, Schutz oder Rat bei ihm suchten, und gerne dafür seine mannigfaltigen Bedürfnisse reichlich versorgten, so fand es auch bei den Mächtigeren Schutz, Ansehen und Gehör, und alle pfliegten diese auserwählten, mit wunderbaren Kräften ausgerüsteteren Männer, wie Kinder des Himmels, deren Gegenwart und Zuneigung mannigfachen Segen verbreitete. Kindliches Zutrauen knüpfte die Menschen an ihre Verkündigungen. —

Ἦσαν καιροὶ ὄμορφοι, γεμάτοι λάμψη,¹ τότε τοῦ ἡ Εὐρώπῃ ἦταν χώρα χριστιανική, τότε τοῦ μία Χριστιανοσύνη κατοικοῦσε σ' αὐτό τὸ ἀθροωπινὰ διαμορφωμένο κομμάτι τοῦ κόσμου· ἓνα μεγάλο κοινὸ συμφέρον ἔνωσε τὶς πρὸ ἀπομακρυσμένες ἐπαρχίες αὐτοῦ τοῦ ἐκτεταμένου πνευματικοῦ βασιλείου. — Χωρὶς μεγάλες κοσμικὲς κτήσεις, κατηύθυνε μία κεφαλὴ καὶ συνένωσε τὶς μεγάλες πολιτικὲς δυνάμεις. Μία πολυάριθμη ἀδελφότητα, στήν ὅποια κάθηναι εἶχε ἐλεύθερη πρόσβαση, υπαγόταν ἀπευθείας σὲ αὐτὴ τὴν κεφαλὴ καὶ ἀτασθαροῦσαν στὰ νεύματά της καὶ προσπαθοῦσε μὲ ζῆλον νὰ στρωῶσει τὴν ἀγαθοεργὸν δύναμή της. Κάθε μέλος αὐτῆς τῆς κοινότητος γινόταν παντοῦ ἀντικείμενο τιμῆς, καὶ ὅποτε οἱ ἀπλοὶ ἄνθρωποι πρόστρεχαν σ' αὐτὸ γιὰ παρηγοριὰ ἢ βοήθεια, προστασία ἢ συμβουλὴ, καὶ σὲ ἀνταπόδοση γιὰ τοῦτο τοῦ ἐξασφάλιζαν πρόθυμα καὶ πλοουσιόπλοχα τὴν πλήρωση τῶν πολλῶν καὶ διαφορετικῶν ἀναγκῶν του, ἔβρισκαν καὶ ἐκεῖνοι κοντὰ στοὺς ἰσχυροὺς προστασία, ὑπόληψη καὶ ἓνα αὐτὶ πρόθυμο νὰ τοὺς ἀκούσει, καὶ ὅλοι φρόντιζαν αὐτοὺς τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀθροωπινους, τοὺς ὀπλισμένους μὲ θαυμαστὰς δυνάμεις, σὰν παιδιὰ τοῦ Οὐρανοῦ ποὺ ἦ παρουσία καὶ ἡ συμπαθεία τοὺς σκοποῦσε πολυαπὸ τὴν εὐλογία. Μὲ παιδικὴ ἐμπιστοσύνη ἀκούσαν οἱ ἄνθρωποι τὶς ἐπαγγελίες τοὺς. Μὲ πόση ἐσώτερη ξαστεριά ἐκτελοῦσε κα-

Wie heiter konnte jedermann sein irdisches Tagewerk vollbringen, da ihm durch diese heilige Menschen eine sichere Zukunft bereitet, und jeder Fehltritt durch sie vergehen, jede mißfarbige Stelle des Lebens durch sie ausgelöscht, und geklärt wurde. Sie waren die erfahrenen Steuerleute auf dem großen unbekanntem Meere, in deren Obhut man alle Stürme geringschätzen, und zuversichtlich auf eine sichere Gelangung und Landung an der Küste der eigentlichen vaterländischen Welt rechnen durfte.

Die wildesten, gefäßigsten Neigungen mußten der Ehrfurcht und dem Gehorsam gegen ihre Worte weichen. Friede ging von ihnen aus. — Sie predigten nichts als Liebe zu der heiligen, wunderschönen Frau der Christenheit, die mit göttlichen Kräften versehen, jeden Gläubigen aus den schrecklichsten Gefahren zu retten bereit war. Sie erzählten von längst verstorbenen himmlischen Menschen, die durch Anhänglichkeit und Treue an jene selige Mutter und ihr himmlisches, freundliches Kind, die Versuchung der irdischen Welt bestanden, zu göttlichen Ehren gelangt und nun schützende, wohlthätige Mächte ihrer lebenden Brüder, willige Helfer in der Not, Vertreter menschlicher Gebrechen und wirksame Freunde der Menschheit am himmlischen Throne geworden waren. Mit welcher Heiterkeit verließ man die schönen Versammlungen in den geheimnisvollen Kirchen, die mit ermunternden Bildern geschmückt, mit süßen Düften erfüllt, und von heiliger erhebender Musik belebt waren. In ihnen wurden die geweihten Reste

θένας τὰ γήινα καθαμερινὰ ἔργα του, ἀφοῦ χάρη σέ τούτους τοὺς ἀγίους ἀνθρώπους προετοιμαζόταν γι' αὐτὸν ἕνα σίγουρο μέλλον, καὶ κάθε παραστράτημα τοῦ τὸ συγχωροῦσαν, κάθε μελανὸ σημεῖο στὴ ζωὴ τὸ ἔσβηναν καὶ τὸ καθάριζαν. Ἦσαν οἱ πολυτίπειροι καρaboκύρηδες στὴ μεγάλη ἀγνωστη θάλασσα, κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τους μποροῦσε κανεὶς νὰ ἀψηφάει τίς θέλιδες καὶ γεμάτος ἐμπιστοσύνη νὰ λογαριάζει ὅτι θὰ μπορέσει κάποτε νὰ φτάσει με ἀσφάλεια καὶ νὰ βρεῖ στίς ἀκτές ἐνὸς κόσμου ποῦ εἶναι ἡ ἀληθινὴ πατρίδα του.²

Οἱ πιὸ ἀγριες, πιὸ ἀδηφάγες³ ἐνδιάθετες χλίσεις ὑποχωροῦσαν μπροστὰ στὸ δέος καὶ στὴν ὑπακοή ἀπέναντι στὰ λόγια τους. Εἰρήνη ἀπέτρεχαν οἱ ἀνθρώποι αὐτοί. — Δὲν κήρυξαν ἄλλο τίποτε παρὰ ἀγάπη γιὰ τὴν ἀγία, τὴν πάγκολλη Κυρία τῆς Χριστιανοσύνης,⁴ ἡ ὁποία με τίς θεϊκές δυνάμεις ποῦ διέθετε ἦταν σὲ θέση νὰ σώζει κάθε πιστὸ ἀπὸ τοὺς πιὸ τρομεροὺς κινδύνους. Μιλοῦσαν γιὰ ἀποθαμένους ἀπὸ καιρὸ, οὐράνιους ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι με τὴν ἀφιέρωση καὶ τὴν πίστη τους σ' ἐκεῖνη τὴ μαχαρία Μητέρα καὶ στὸ οὐράνιο, γλυκὺ Τέκνο τῆς, ἀντέξαν στὸν πειρασμὸ τοῦ γήινου κόσμου, ἔφτασαν νὰ γίνουν κοινωνοὶ θεῶν τιμῶν καὶ ἦσαν τώρα δυνάμεις προστασίας καὶ ἀγαθοποιίας γιὰ τοὺς ἀδελφούς τους στὴ ζωὴ, πρόθυμοι ἀρωγοὶ στὴν ἀνάγκη, συνήγοροι στὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία, ἀποτελεσματικοὶ φίλοι τῆς ἀνθρωπότητας μπροστὰ στὸν οὐράνιο Θρόνο. Μὲ τί παιδρότητα ψυχῆς ἔφευγε κανεὶς ἀπὸ τίς ὠραίες συνάξεις στίς ἐκκλησίες, τίς γεμάτες μουστήριο, τίς στολισμένες με εἰκόνες ποῦ ἔδιναν θάρρος στὴν ψυχὴ, τίς πλημμυρισμένες ἀπὸ γλυκιὰ εὐωδία

ehemaliger gottesfürchtiger Menschen dankbar, in köstlichen Behältnissen aufbewahrt. – Und an ihnen offenbarte sich die göttliche Güte und Allmacht, die mächtige Wohlthätigkeit dieser glücklichen Frommen, durch herrliche Wunder und Zeichen. So bewahren liebende Seelen, Locken oder Schriftzüge ihrer verstorbenen Geliebten, und nähren die süße Glut damit, bis an den wiedervereinigenden Tod. Man sammelte mit inniger Sorgfalt überall was diesen geliebten Seelen angehört hatte, und jeder pries sich glücklich der eine so tröstliche Reliquie erhalten oder nur berühren konnte. Hin und wieder schien sich die himmlische Gnade vorzüglich auf ein seltsames Bild, oder einen Grabhügel niedergelassen zu haben. – Dorthin strömten aus allen Gegenden Menschen mit schönen Gaben und brachten himmlische Gegengeschenke: Frieden der Seele und Gesundheit des Leibes, zurück. Emsig suchte, diese mächtige friedensstiftende Gesellschaft, alle Menschen dieses schönen Glaubens teilhaftig zu machen und sandte ihre Genossen, in alle Weltteile, um überall das Evangelium des Lebens zu verkündigen, und das Himmelreich zum einzigen Reiche auf dieser Welt zu machen. Mit Recht widersetzte sich das weise Oberhaupt der Kirche, freien Ausbildungen menschlicher Anlagen auf Kosten des heiligen Sinns, und unzeitigen gefährlichen Entdek-

και ζωντανευμένες από Ιερό μεταρσιωτική μουσική. Στις έκκλησιές εκείνες φυλάσσονταν με εύγνωμοσύνη σε βαρύτιμες λειψανοθήκες τὰ καθαριασμένα λείψανα ανθρώπων ευσεβών από άλλοτινούς καιρούς. – Και στά λείψανα εκείνα φανερωόταν ή άγραθότητα και ή παντοδυναμία του Θεού, ή ισχυρή άγραθοποιός δύναμη αυτών των μακαρίων ευσεβών μέσα από εξάίσια θαύματα και σμεία. Έτσι και οι ψυχές που άγρατούν φυλάγουν πηξοόδες από τὰ μαλλιά άγρατημένων νεκρών ή γράμματα από τὰ χέρια τους, και συντηρούν με αυτό τή γλυκιά φλόγα, έως τον θάνατο που τους ένώνει ξανά. Με φροντίδα βγαλμένη από την ψυχή τους συγγκέντρωναν από παντού ό,τι άνήκε σ' αυτές τις άγρατημένες ψυχές, και μακάριζε τον έαυτό του όποιος κρατούσε ένα τέτοιο παρηγορητικό λείψανο ή έστω μόνο τὸ άγγιζε. Από καιρό σε καιρό ή ούράνια Χάρη φαινόταν νά έχει σκηνώσει ειδικά επάνω σε μιάν άσυνήθιστη ειχόνα ή σε έναν τάφο. – Συνέφεραν τότε προς τὰ εκεί άνθρωποι από κάθε τόπο με ώραιες προσφορές, και έπέστρεφαν φέρνοντας μαζί τους ούράνια αντίδωρα: ψυχική γαλήνη και σωματική ύγεια. Ακαταπόνητα προσπαθοῦσε αυτή ή ισχυρή ειρηνοποιός κοινότητα νά καταστήσει όλους τους ανθρώπους κοινωνούς τούτης τής όμορφης πίστης, κι έστειλε τὰ μέλη της στην άλλη άκρη του κόσμου για νά κηρύξουν παντού τὸ ευαγγέλιο τής ζωής και νά καταστήσουν τὸ ούράνιο βασίλειο μοναδικό βασίλειο του κόσμου τούτου. Διχάως ή σοφή κεφαλή τής Έκκλησίας άντιτάχθηκε σε αυθάδη παραβλαστήματα των έμφυτων ικανοτήτων του ανθρώπου, τὰ όποια έθιγαν την αίσθηση του Ιερού, και σε άχαιρες έπιτελίνδυνες άνακα-

κungen, im Gebiete des Wissens. So wehrte er den kühnen Denkern öffentlich zu behaupten, daß die Erde ein unbedeutender Wandelstern sei, denn er wußte wohl, daß die Menschen mit der Achtung für ihren Wohnsitz und ihr irdisches Vaterland, auch die Achtung vor der himmlischen Heimat und ihrem Geschlecht verlieren, und das eingeschränkte Wissen dem unendlichen Glau- ben vorziehen und sich gewöhnen würden alles Große und Wunderwürdige zu verachten, und als tote Gesetz- wirkung zu betrachten. An seinem Hofe versammelten sich alle klugen und ehrwürdigen Menschen aus Euro- pa. Alle Schätze flossen dahin, das zerstörte Jerusalem hatte sich gerächt, und Rom selbst war Jerusalem, die heilige Residenz der göttlichen Regierung auf Erden ge- worden. Fürsten legten ihre Streitigkeiten dem Vater der Christenheit vor, willig ihm ihre Kronen und ihre Herr- lichkeit zu Füßen, ja sie achteten es sich zum Ruhm, als Mitglieder dieser hohen Zunft, den Abend ihres Lebens in göttlichen Betrachtungen zwischen einsamen Kloster- mauern zu beschließen. Wie wohlthätig, wie angemessen, der innern Natur der Menschen, diese Regierung, diese Einrichtung war, zeigte das gewaltige Emporstreben, al- ler andern menschlichen Kräfte, die harmonische Ent- wicklung aller Anlagen; die ungeheure Höhe, die einzel- ne Menschen in allen Fächern der Wissenschaften des Lebens und der Künste erreichten und der überall blü- hende Handelsverkehr mit geistigen und irdischen Wa-

λύψεις στην περιογή της γνώσης. Δεν επέτρεψε έτσι στους παράτολμους στοχαστές να υποστηρίξουν δημό- σια ότι ἡ Γῆ εἶναι ένας ἀσήμαντος πλανήτης, γιατί γνώριζε καλά ότι οἱ ἄνθρωποι, μαζί με τὸν σεβασμὸ γιὰ τὴν κατοικία τους καὶ τὴ γῆνιη πατρίδα τους, θὰ ἔγιναν ἐπίσης τὸν σεβασμὸ τους γιὰ τὴν οὐράνια πατρί- δα καὶ τὸ γένος τους, κι ὅτι θὰ προτιμοῦσαν τὴν πεπε- ρασμένη γνώση ἀπὸ τὴν ἀπειρή πίστη καὶ θὰ ἐθίζονταν στὸ νὰ περιφρονοῦν καθετὶ μεγάλο καὶ ἄξιο θαυμασμοῦ καὶ στὸ νὰ τὸ θεωροῦν νεκρὴ φυσικὴ νομοτελειολογία ἐ- πενέργεια. Στὴν Ἀλή του συγκεντρώνονταν ὄλοι οἱ εὐφυεῖς καὶ σεβάσμιοι ἄνθρωποι τῆς Εὐρώπης. "Ὅλοι οἱ θρησκαυροὶ συνέρρεαν πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἡ κατεστραμμένη Ἱερουσαλήμ εἶχε πάρει τὴν ἐκδίκησή της, καὶ ἡ ἴδεια ἡ Ρώμη εἶχε γίνει Ἱερουσαλήμ,⁸ ἡ ἀγία καθέδρα τῆς θεικῆς διακυβέρνησης ἐπάνω στὴ γῆ. Ἡγεμόνες ἔρχον- ταν νὰ ἐκθέσουν τίς διενέξεις τους στὸν Πατέρα τῆς Χριστιανοσύνης, εὐπειθῶς ἀκουμποῦσαν τὰ στέμματα τους καὶ τὴ μεγαλειότητά τους στὰ πόδια του, τὸ θεω- ροῦσαν μάλιστα τιμὴ τους, ὡς μέλη αὐτῆς τῆς ὑψηλῆς ἀδελφότητας, νὰ τελειώσουν τὴ ζωὴ τους με θελοῦς διαλογισμοὺς στὰ μοναχικὰ τεύχη κάποιου μοναστη- ριοῦ. Πόσο εὐεργετικὴ, πόσο ταιριαστὴ με τὴν ἐσώτε- ρη φύση τοῦ ἀνθρώπου ἦταν αὐτὴ ἡ διακυβέρνηση, αὐ- τὸς ὁ θεσμός, τὸ ἔδειξε ἡ ἐπιβλητικὴ ἀνοδικὴ τάση ὅλων τῶν ἄλλων δυναμειῶν τοῦ ἀνθρώπου: τὸ ἀρμονικὸ ἑξοδότημα ὅλων τῶν ἐμφυτων ἰκανοτήτων του, τὸ δυσ- θεώρητο ὕψος στὸ ὁποῖο ἔφτασαν ὀρισμένοι ἄνθρωποι σὲ ὄλους τοὺς τομεῖς τῶν ἐπιστημῶν τῆς ζωῆς καὶ τῶν τεχνῶν, καὶ οἱ ἐμπορικὲς ἀνταλλαγές με πνευματικὰ

ren, in dem Umkreis von Europa und bis in das fernste Indien hinaus. —

Das waren die schönen wesentlichen Züge der echt katholischen oder echt christlichen Zeiten. Noch war die Menschheit für dieses herrliche Reich nicht reif, nicht gebildet genug. Es war eine erste Liebe, die im Drucke des Geschäftlebens entschlummerte, deren Andenken durch eigennütziges Sorgen verdrängt, und deren Band nachher als Trug und Wahn ausgeschrien und nach späteren Erfahrungen beurteilt, — auf immer von einem großen Teil der Europäer zerrissen wurde. Diese innere große Spaltung, die zerstörende Kriege begleiteten, war ein merkwürdiges Zeichen der Schädlichkeit der Kultur, für den Sinn des Unsichtbaren, wenigstens einer temporellen Schädlichkeit der Kultur einer gewissen Stufe. Vernichtet kann jener unsterbliche Sinn nicht werden, aber getrübt, gelähmt, von andern Sinnen verdrängt. — Eine längere Gemeinschaft der Menschen vermindert die Neigungen, den Glauben an ihr Geschlecht, und gewöhnt sie ihr ganzes Dichten und Trachten, den Mitteln des Wohlbefindens allein zuzuwenden, die Bedürfnisse und die Künste ihrer Befriedigung werden verwickelter, der habstüchtige Mensch hat, so viel Zeit nötig sich mit ihnen bekannt zu machen und Fertigkeiten in ihnen sich zu erwerben, daß keine Zeit zum stillen Sammeln des Gemüts, zur aufmerksamen Betrachtung

καὶ γήρινα ἀγάθά, οἱ ὅποιοι ἀνθοῦσαν παντοῦ στήν περιφέρεια τῆς Εὐρώπης κι ὡς πέρα στή μακρινή Ἰνδία. Αὐτὰ ἦσαν τὰ ὄρατα οὐσιαστικά γνωρίσματα τῶν γήσια καθολικῶν ἢ γήσια χριστιανικῶν καιρῶν. Ἦσαν ἀνθρωπότητα δὲν ἦταν ἀκόμη ὄριμη γι' αὐτὸ τὸ μεγαλειώδες βασίλειο, δὲν εἶχε μορφωθεῖ ἀρεκτά. Ἦσαν μιὰ πρώτη ἀγάπη τοῦ σιγά σιγά βυθίστηκε σὲ ὕπνο κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τοῦ οικονομικοῦ βίου, μιὰ ἀγάπη τοῦ τὴν ἀνάμνησή της τὴν ἀπόθησαν ἰδιοτελεῖς μέριμνες, καὶ τὰ δεσμά της κατακρίθηκαν ἔπειτα ὡς ἀπάτη καὶ τρέλα καὶ ἀποτυμῆθηκαν μὲ βάση κατοπινὲς ἐμπειρίες — ἔτσι ποὺ γιὰ ἕνα μεγάλο μέρος τῶν Εὐρωπαίων νὰ διαλυθοῦν γιὰ πάντα. Αὐτὸ τὸ μεγάλο ἔσωτερικὸ σκίσμα, ποὺ τὸ συνόδευσαν καταστροφικοὶ πόλεμοι, ἦταν ἕνα ἀξιοπρόσεκτο σημάδι γιὰ τὴν ἐπιβλαβὴ ἐπίδραση τοῦ πολυτισμοῦ ἐπάνω στὴν αἴσθηση τοῦ ὁρατοῦ, τουλάχιστον γιὰ κάποια πρόσκαιρη ἐπιβλαβὴ ἐπίδραση τοῦ πολυτισμοῦ μιὰς ὁρισμένης βαθμίδας. Νὰ ἐκμηδενιστεῖ ἐντελῶς ἕκλειη ἢ ἀθάνατη αἴσθησις εἶναι ἀδύνατον, νὰ θολώσει μόνο μπορεῖ, νὰ παραλύσει, νὰ ἐκτοπιστεῖ ἀπὸ ἄλλες αἰσθήσεις. Ἐνας διαρκέστερος συγχρωτισμὸς τῶν ἀνθρώπων μεταξὺ τους μειώνει τίς χλίσεις, τὴν πίστη στὸ γένος τους, καὶ τοὺς ἐθίζει νὰ κατευθύνουν ἐξ ὀχλήρου τίς σκέψεις καὶ τοὺς λογισμοὺς τους ἀποχλειστικά στὰ μέσα κατάκτησης τῆς ὕλικῆς εὐδαιμονίας· οἱ ἀνδρες καὶ οἱ τεχνικὲς τῆς ἱκανοποίησής τους γίνονται πιὸ περίπλοκες, ὁ ἀπὸ τὸν ἄλλο ἀνθρώπος χρειάζεται τόσο πολὺ χρόνο γιὰ νὰ τὰ μάθει καὶ νὰ ἀποκτήσει ἐπιδειόττητα σὲ αὐτὰ ὥστε δὲν τοῦ μένει χρόνος γιὰ σιωπηλὴ περισυλλογή, γιὰ

der innern Welt übrigbleibt. — In Kollisions-Fällen scheint ihm das gegenwärtige Interesse näher zu liegen, und so fällt die schöne Blüte seiner Jugend, Glauben und Liebe ab, und macht den derbern Fruchten, Wissen und Haben Platz. Man gedenkt des Frühlings im Spätherbst, wie eines kindischen Traums und hofft mit kindischer Einfalt, die vollen Speicher sollen auf immer aushalten. Eine gewisse Einsamkeit, scheint dem Gedeihen der höhern Sinne notwendig zu sein, und daher muß ein zu ausgebreiteter Umgang der Menschen miteinander, manchen heiligen Keim ersticken und die Götter, die den unruhigen Tumult zerstreuerder Gesellschaften, und die Verhandlungen kleinlicher Angelegenheiten fliehen, verschrecken. Überdem haben wir ja mit Zeiten und Perioden zu tun, und ist diesen eine Oszillation, ein Wechsel entgegengesetzter Bewegungen nicht wesentlich? und ist diesen eine beschränkte Dauer nicht eigentimlich, ein Wachstum und ein Abnehmen nicht ihre Natur? aber auch eine Auferstehung, eine Verjüngung, in neuer, tüchtiger Gestalt, nicht auch von ihnen mit Gewißheit zu erwarten? fortschreitende, immer mehr sich vergrößernde Evolutionen sind der Stoff der Geschichte. — Was jetzt nicht die Vollendung erreicht, wird sie bei einem künftigen Versuch erreichen, oder bei einem abermaligen; vergänglich ist nichts was die Ge-

προσεχτική εξέταση του έσωτερικού του κόσμου. Σε περιπτώσεις σύγκρουσης του φαίνεται πώς γι' αυτόν μετράει περισσότερο ό,τι τον συμπέρει στο άμεσο παρόν, κι έτσι τό όμορφο άνθος της νότης του, ή πίστη και ή αγάπη,¹⁰ μαραινεται και δίνει τή θέση του σε καρπούς πιο στυφούς: στή γνώση και τά ύλικά άποκτήματα. Στα τέλη του φθινοπώρου συλλογίζεται και εις τήν άνοιξη σαν ένα παιδικό όνειρο, και με παιδική άφέλεια έλπίζει ότι οι γεμάτες άποθήκες θα μείνουν έτσι για πάντα. Μια κάποια μοναχικότητα φαίνεται πώς είναι αναγκαία για τήν ανάπτυξη της ύψηλότερης αίσθησης, και ως εκ τούτου μια υπερβολικά έντονη συνάφεια τών ανθρώπων μεταξύ τους αναγκαστικά πνίγει κάποιο άγριο φύτρο, και οι θεοί, οι όποιοι άποφύγουν τήν άνήσυχη όχλοβοή τών κοινωνικών συγχρωτισμών, του μάς άποστούν, και τις συζητήσεις για εύτελη πράγματα,¹¹ προμάζουν και φεύγουν. Και βέβαια, πέσαν αυτού, έχουμε να κάνουμε με έποχές και με περιόδους, και δέν άποτελει ουσιώδες γνώρισμά τους κάποια ταλάντευση, κάποια έναλλαγή τών κινήσεων προς τή μια και προς τήν άλλη, τήν αντίθετή της κατεύθυνση; Και δέν προσιδιάζει στις χρονικές περιόδους μια περιρισμένη διάρκεια; Δέν είναι στή φύση τους να αναπτύσσονται και να πέφτουν σε μαρasmus; Άλλά και μια Άνάσταση, ένα ξανάκιωμα υπό νέα, Ικανότερη μορφή δέν είναι κάτι που με βεβαιότητα πρέπει να τό περιμένουμε από αυτές; Ποιούσες, διαρκώς διευρυνόμενες έξελικτικές διεργασίες άποτελούν τό ύλικο της ιστορίας. — Ό,τι δέν πετυχαίνει τώρα τήν ήνοχλήρωσή του θα τήν πετύχει σε κάποια μελλοντική

schichte ergriff, aus unzähligen Verwandlungen geht es in immer reicheren Gestalten erneuert wieder hervor. Einmal war doch das Christentum mit voller Macht und Herrlichkeit erschienen, bis zu einer neuen Welt-Inspiration herrschte seine Ruine, sein Buchstabe mit immer zunehmender Ohnmacht und Verspottung. Unendliche Trägheit lag schwer auf der sicher gewordenen Zunft der Geistlichkeit. Sie war stehn geblieben im Gefühl ihres Ansehns und ihrer Bequemlichkeit, während die Laien ihr unter den Händen Erfahrung und Gelehrsamkeit entwandt und mächtige Schritte auf dem Wege der Bildung vorausgetan hatten. In der Vergessenheit ihres eigentlichen Amtes, die Ersten unter den Menschen an Geist, Einsicht und Bildung zu sein, waren ihnen die niedrigen Begierden zu Kopf gewachsen, und die Gemeinheit und Niedrigkeit ihrer Denkungsart wurde durch ihre Kleidung und ihren Beruf noch widerlicher. So fielen Achtung und Zutrauen, die Stützen dieses und jedes Reichs, allmählich weg, und damit war jene Zunft vernichtet, und die eigentliche Herrschaft Roms hatte lange vor der gewaltsamen Insurrektion stillschweigend aufgehört. Nur kluge, also auch nur zeitliche, Maßregeln hielten den Leichnam der Verfassung noch zusammen,

ἀπόπειρα ἢ σὲ κάποια ἐπανάληψή της ἀργότερα: τίποτε ἀπὸ ὅ,τι ἄδραξε ἡ ἱστορία δὲν εἶναι παροδικό, μέσα ἀπὸ ἀναρίθμητες μεταμορφώσεις ἀναδύεται ἐκ νέου μὲ διαρκῶς πλουσιότερες μορφές.¹² Κάποτε τῶντι φανερώθηκε ὁ Χριστιανισμὸς γεμάτος δύναμη καὶ μεγαλεῖο· μέχρι νὰ ἐμφανιστεῖ μιὰ νέα ἐμπνευση τοῦ κόσμου, κυριάρχησαν τὰ ἐρείτιά του, τὸ νεκρὸ γράμμα του,¹³ μὲ διαρκῶς ἐπιτεινόμενη ἀνημπορία καὶ γλύη. Μιὰ νεθρότητα δίγως ὄρια ἀπλωνόταν βαριά πάνω στὴν ἀδελφότητα τῶν κληρικῶν,¹⁴ ποὺ ἐνώθε πιά ἐξασφαλίσμενη. Εἶχε μείνει στὴν αἴσθηση τοῦ κήρους καὶ τῶν ἀνέσεών της, ἐνῶ τὴν ἴδια στιγμή οἱ λαϊκοὶ τῆς ἀφαιροῦσαν στὰ κρυφὰ τὴν πείρα καὶ τὴ γνώση, κάνοντας μεγάλα βήματα προοδῶν στὸν δρόμο τῆς μόρφωσης. Ἀγισμονώντας οἱ κληρικοὶ τὸ πραγματικό λειτουργημά τους, νὰ εἶναι δηλαδὴ οἱ πρῶτοι ἀνάμεσα στοὺς ἀθρότους στὸ πνεῦμα, στὴ σοφία καὶ τὴν παιδεία, κυριεύτηκαν ἀπὸ ταπεινὰ ἐνστικτα, καὶ ἡ εὐτέλεια καὶ ποταπότητα τοῦ φρονήματός τους γινόταν – λόγῳ τοῦ ἱερατικοῦ σχήματος καὶ τῆς ἀποστολῆς τους – ἀκόμη πιὸ ἀποκοροστική. "Ἐλείψαν ἔτσι σιγὰ σιγὰ ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη, τὰ στηρίγματα τοῦτου ἀλλά καὶ κάθε ἀλλοῦ βασιλείου, καὶ μὲ αὐτὸ ἡ ἀδελφότητα ἐκείνη ἀφανίστηκε, καὶ ἡ πραγματικὴ κυριαρχία τῆς Ρώμης σιωπηρὰ εἶχε πᾶψει νὰ ὑφίσταται πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴ βίαιη ἐξέγερση. Μόνον προσφουεῖς, ὅμως συνάμα ἀπλῶς ἐφήμερες, κανονιστικὲς ρυθμίσεις, στίς ὁποῖες, γιὰ παράδειγμα, συγκαταλεγόταν πρωτίστως ἡ ἀπαγόρευση τοῦ γάμου στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς λειτουργούς,¹⁵ συντηροῦσαν ἀκόμη τὸ νεκρὸ σῶμα τοῦ

und bewahrten ihn vor zu schleuniger Auflösung, wohin denn z.B. die Abschaffung der Priester-Ehe vorzüglich gehörte. — Eine Maßregel die analog angewandt auch dem ähnlichen Soldatenstand eine fürchterliche Konsistenz verleihen und sein Leben noch lange fristen könnten. Was war natürlicher, als daß endlich ein feuerfänger Kopf öffentlichen Aufstand gegen den despotischen Buchstaben der ehemaligen Verfassung predigte, und mit um so größerem Glück, da er selbst Zunft-Genosse war. —

Mit Recht nannten sich die Insurgenten Protestanten, denn sie protestierten feierlich gegen jede Annahme einer unbequemen und unrechtmäßig scheinenden Gewalt über das Gewissen. Sie nahmen ihr stillschweigend abgegebenes Recht auf Religions-Untersuchung, Bestimmung und Wahl, als vakant wieder einstellig an sich zurück. Sie stellten auch eine Menge richtiger Grundsätze auf, führten eine Menge löblicher Dinge ein, und schafften eine Menge verderblicher Satzungen ab; aber sie vergaßen das notwendige Resultat ihres Prozesses; trennten das Untrennbare, teilten die unteilbare Kirche und rissen sich frevelnd aus dem allgemeinen christlichen Verein, durch welchen und in welchem allein die echte, dauernde Wiedergeburt möglich war. Der Zustand religiöser Anarchie darf nur vorübergehend sein, denn der notwendige Grund, eine Zahl Menschen lediglich diesem hohen Berufe zu widmen, und

πολυτεύματος και τὸ προφύλασσαν ἀπὸ ταχύτερη ἀποσύνθεση. Μιὰ ρύθμιση τοῦ, ἂν ἐφαρμοζόταν κατ' ἀναλογίαν και στὴν παρεμφερῆ τάξην τῶν στρατιωτικῶν, θὰ τῆς ἔδινε φοβερὴ συνοχὴ και θὰ ἐπιμηύωνε τὸν βίον τῆς γιὰ πολὺ ἀκόμη.¹⁶ Τί τιὸ φυσικὸ τοῦ τελικὰ ἕνας θερμοκέφαλος¹⁷ κήρυξε ἀνοιχτὰ τὴν ἐξέγερση ἐνάντια στὸ δεσποτικὸ γράμμα τοῦ προηγούμενου πολυτεύματος και μάλιστα μετὴ μεγαλύτερη ἐπιτυχία, ἀφοῦ ἦταν και ὁ ἴδιος μέλος αὐτῆς τῆς ἀδελφότητος.

Δικαίως οἱ ἐξεγερμένοι ἀυτοαπολήθησαν Διαμαρτυρόμενοι, διότι διαμαρτύρονταν μετὰ κάθε σοβαρότητα γιὰ τὶς ἀυθαίρετες ἐπιμβάσεις μιᾶς ἐξουσίας — ποὺ φαινόταν νὰ εἶναι ἐνοχλητικὴ και παράνομη — πάλιν στὴ συνείδηση. Ξανάταιροναν στὰ χέρια τους, σὰν κἀπὶ τοῦ βρισκόταν σὲ κατάσταση χηρείας, τὸ δικαίωμα τους νὰ ἐρευνοῦν στὰ ζῆτηματα τῆς θρησκείας, νὰ κρίνουν, νὰ ἐπιλέγουν, τὸ ὁποῖο σιωπηρὰ τὸ εἶγαν ἐκχωρήσει. Διατίπωσαν πάλῃθως σωστὲς ἀρχές, εἰσήγαγαν πάλῃθως πράγματα ἀξία ἐταίμου και κατάργησαν πάλῃθως ἀθέβριες διατάξεις. Τοὺς διέφυγε ὅμως τὸ ἀναπότρεπτο ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν τους: χώρισαν τὸ μὴ χωριζόμενο, διαίρεσαν τὴν ἀδιαίρετη Ἐκκλησία, και διέπραξαν τὸ ἀνοσιούργημα νὰ ἀποσχιστοῦν ἀπὸ τὴν καθολικὴν χριστιανικὴν ἔνωση, διαμέσου τῆς ὁποίας και ἐντὸς τῆς ὁποίας και μόνον ἦταν δυνατὴ ἡ γνήσια ἀναγέννηση, ἡ ἱκανὴ νὰ ἔχει διάρκεια. Ἡ κατάσταση τῆς θρησκευτικῆς ἀναρχίας μόνον προσωρινὴ ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι, διότι ὁ ἐπιτακτικὸς λόγος, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐπιβάλλεται νὰ ὑπάρχουν ὀρισμένοι ἀνθρωποὶ ἀφιερωμένοι ἀποκλειστικὰ σὲ τοῦτο τὸ ὑψηλὸ λειτουργημα,